

"ANKAROIHIN VARUSTAUTUMISIIN" – WARKAUDEN TEHTAAN HIIHDOT

"Hiihtourheilun, tuon kansallisen suururheilumuotomme elvyttämiseksi on A. Ahlström Osakeyhtiön pääjohtaja Harry Gullichsen perustanut erikoisen tästä lähtien aina edelleenkin vuosittain uusiutuvan hiihtokilpailun Warkauden Tehtaan hiihto, joka järjestetään nyt ensi kerran kuluvan maaliskuun 18. päivänä. Kilpailuun kutsutaan ottamaan osaa kaikki A. Ahlström Osakeyhtiön palveluksessa olevat miespuoliset virkailijat ja työläiset. Osanottajat tullaan ryhmittämään pääpiirteittäin osastoittain."

Maaliskuun 3. päivänä 1934 Warkauden Lehti julkaisi näyttävästi etusivullaan uutisen ensimmäisten Warkauden Tehtaan hiihtojen toimeenpanemisesta. Tämän jälkeen hiihto oli näyttävästi esillä kevään aikana niin ennen kilpailutapahtumaa kuin sen jälkeenkin. Hiihdolle tarjottujen palstamillimetrien runsaus osoittaa paitsi Warkauden Lehden ja A. Ahlström Osakeyhtiön välisen kytkennän myös tapahtuman merkityksen varkautelaiselle yhdyskunnalle.

Ensimmäisinä varkautelaiset eivät olleet suksilla. Liikkeyritykset ja virastot järjestivät hiihtokilpailuja työntekijöilleen jo viime vuosisadan lopulla. 1920-luvulle ajoittuu puulaakihiihtojen "suuri tuleminen". (Heikkinen 1981, 58.) Esimerkiksi luovutetun Karjalan alueella, Harlun pitäjässä Läskelä Oy perusti urheilutoimikunnan jo vuonna 1924. Tämän jälkeen Harlussa käynnistyi sekä hiihtokilpailujen että harrastushiihtojen järjestäminen. Massahiihdoissa olikin mukana parhaimmillaan yli 1 000 osanottajaa. (Arponen 1995, 23.)

Tehdasyhteisöjen työpaikkaurheilun uranuurtajana on pidetty valtion omistamaa Enso-Gutzeit-yhtymää. Vuonna 1929 yhtymään palkattiin urheiluohjaaja sekä synnytettiin urheiluyhdysmiesverkosto. Erityisen kuuluisiksi tulivat Enson massahiihdot. Myös Yhtyneet paperitehtaat perustivat Myllykosken, Jämsänkosken ja Simpeleen tehtailleen urheilulautakunnat sekä palkkasivat työpaikoille urheiluohjaajia. Suurin osa talkoourheilusta tapahtui puunjalostusteollisuuden piirissä, johon vaikutti muun muassa Lauri Tahko Pihkalan toimiminen 1920-luvulla työnantajaliiton palveluksessa. (Laine 1992, 194.)

VARKAUS SUKSILLE

Varkaudessa massahiihdon käynnistämiseksi oli olemassa oivalliset puitteet. Varkauden luonto ja maasto tarjosivat hyvät edellytykset suksimiselle. 1930-luvun teollisen yhdyskunnan ympäristö oli maaseutumaisista, joten latuja voitiin vetää minne suuntaan tahansa. Kahdena ensimmäisenä vuonna riittävän suuren lähtö- ja maalialueen tarjosi Komminselän jääpeite.

'Yhden yhtiön paikkakunnan' teolliset muutokset loivat edellytyksiä Tehtaan hiihtojen järjestämiselle. 1930-luvulla ympäristökuntien väestöä rekrytoitiin työelämään ja erityisesti ammattitaitoinen työväki haluttiin sitoa 'omaan yritykseen'. Hiihdon merkityksen korostuessa osastojen kilpaillessa niin voitoista kuin prosenteistakin ympäristökunnista suorastaan etsittiin uusia kykyä.

Tehtaan hiihtojen yhteydessä osa paikallisista yhdistyksistä saattoi koetella toimintakykyään. Erityisesti suojeluskunnalle ja lottajärjestölle hiihdot tarjosivat mittavan haasteen. Maanpuolustuksellista viritystä edustivat tapahtumaan liittyvät suurten joukkojen liikuttelu, muonitus ja 'saniteettitehtävät'.

Urheilullisetkin perustelut olivat olemassa. 1930-luvun puoliväli merkitsi kilpaurheilun nousua myös Varkaudessa. Hiihtojen lisäksi runsaasti yleisöä keräsivät vuoden 1935 kauppalan halkijuoksu sekä heinäkuussa pidetyt "ensimmäiset todella suuret kilpailut". Vuonna 1935 palloilun sisällä tapahtui siirtyminen kohti totisempaa kilpailua, sillä tällöin perustettiin palloilun erikoisseura WP-35.

Tehtaan hiihtojen kilpailullisuutta vahvisti yksi liikunnan organisoitumiseen liittyvä seikka. Hiihdoissa voivat samalla ladulla koetella

voimiaan eri liittojen hiihtäjät. Edellytyksenä tosin oli, että oli päässyt tehtaalle töihin. Kaikille TUL:n urheilijoillehan ei 1930-luvun "römmistä" työpaikkaa suotu. Niinpä esimerkiksi yhtiön omistamassa ammattikoulussa paikalliseen TUL:n seuraan kuuluminen saattoi merkitä useita rehtorin pitämiä puhutteluja. Myös teollisuuskouluun pääsemisen saattoi estää väärä seura- ja keskusjärjestökytkentä.

Tehtaan hiihtojen voittajasta tuli paikallinen sankari. Niinpä jo ensimmäisissä hiihdoissa voittajan hopeamalljaa seurasi nimitys 'sen vuoden paikalliseksi Warkauden Tehtaan hiihtokuninkaaksi'. Esimerkiksi vuoden 1938 hiihtokuningas Armas Hentunen sai kuvansa korttiin, jota muun muassa yhtiön pääjohtajan puoliso Maire Gullichsen lähetti kiitokseksi hiihtojen onnistumiseen vaikuttaneille tahoille.

TEOLLISUUS ORGANISAATTORINA

"Ette usko, millainen kiire on vallinnut viime päivinä Warkauden Tehtaan hiihdon järjestelytoimikunnalla. Kokouksia ja neuvotteluja on pidetty, lukemattomat pienemmät ja suuremmat seikat ovat vaatineet osakseen tarkkaa suunnittelua ja valmistelua, että suunnattoman suureksi paisuva kilpailu sujuisi ilman suuremmitta kommelluksitta."

Ilman Ahlström-yhtiön organisointia ja tukea Tehtaan hiihdot eivät olisi toteutuneet. Tehtaan rakennusosastoa kilpailupaikkojen pystyttäminen työllisti voimallisesti. Vuonna 1937 tehtaan palveluksessa olleet naiset tekivät viiden markan tuntipalkalla runsaasti ylityötä. Kiireisimmät ylsivät lähes 50 tunnin ylityörüpeaman.

Teollisuudella oli hiihdon suhteen omat intressinsä. Samoin kuin muidenkin paikkakuntien urheilutoiminnoilla oli Varkaudessakin pyrkimyksenä kiinnittää työntekijöitä perheineen yhtiöön. Terveysten vaalimisen lisäksi hiihdolla heräteltiin myös maanpuolustusvalmiutta. Suojeluskuntien ja lottien keskeinen asema hiihtojen järjestelyissä merkitsi pyrkimystä uudenlaisiin organisatorisiin virityksiin.

Yleiset urheilulliset ja liikunnalliset tavoitteet merkitsivät, että varsinainen hiihtotapahtuma ei jäänyt ainoaksi liikuntamuodoksi, sillä myös paini ja jääpallo saivat omat kilpailutapahtumansa. Myöhemmissä vaiheissa yhtiö oli aktiivinen myös urheilua laajemman "hygienian ja elämänmuodon" virittelyssä. Talotehtaan tuotannolla ja tonttipoliti-

kalla ohjattiin sopivaan asumismuotoon. Puutarhakilpailuilla "sidottiin" väkeä ei turpeeseen vaan orapihlajaan ja narsissiin.

Tehtaan hiihtojen toteutumisen keskeinen mahdollistaja oli War-kauden Lehti. Yhtiön omistamana lehti käsitteli hiihtoja varsin laajasti. Hiihto oli vuosittain pysyvästi esillä kaikkialla lehdessä etusivulta pakinoihin. Osanotto-, tulos- ja palkintoluettelot julkaistiin lehdessä kokonaisuudessaan.

LÄHIKUVASSA WARKAUDEN TEHTAAN HIIHDOT

"Silloin oli koko kylä suksilla, pienimmästä - suurimpaan ja vanhimpaan. Tämä oli siinä mielessä ihailtavaa, että siinä oli myöskin 'kerma' mukana. Samaa latua kelpasi hiihtää niin johtajan kuin alaisenkin, - sai komentaa pois tieltä esimiehensäkin, hyvinhän he tottelikin, antoi latua. Itse Ahlström-yhtiön pääjohtaja ja rouva Gulliksen teki saman hikisen työn hiihtämällä 15 km:n taipaleen useana talvena."

(Hendolin 1980, 118.)

Milloin ja missä?

Varsinainen Tehtaan hiihto toteutettiin vuosina 1934–1939 sekä 1941 ja 1945. Vuonna 1946 vastaavanlainen massahiihto yritettiin toteuttaa ammattiosastojen toimesta, mutta tapahtuma epäonnistui. Viimeisen kerran hiihtoa kokeiltiin vuonna 1947, jolloin järjestelyistä vastasivat kauppalan sekä seurojen edustajat. Tehtaan hiihtojen mittasuhteisiin viimeisten vuosien hiihdoissa ei enää ylletty.

Kahtena ensimmäisenä vuonna "hiihtostadion" toimi Komminsellällä. Jäältä latu kiersi Puurtilaan, Lapinmäelle ja Yölinnunsalmeen sekä pistäytyi maissa myös Kommilan puolella. Hiihtostadionin vetisyys vuonna 1935 merkitsi uuden "stadionin" etsimistä seuraavaksi vuodeksi, jolloin lähtö- ja maalialue siirtyi Könönpeltoon. Vuonna 1947 hiihrettiin Taulumäen ja Vattuvuoren maastossa. Näin oli siirrytty Pirtinvirran ja samalla "työläisurheilun alueelle".

Ilmoittautuminen ja osanotto

Tapahtuman lähestyessä Warkauden Lehden jokaisessa numerossa seurattiin ilmoittautuneiden määrää. Olennaisinta oli osastojen välisen osanottoprosentin laskeminen. Osastojen jako – joka säilyi lähes muuttumattomana – oli vuonna 1934 seuraava: puuhiomo ja laboratorio; selluloosatehdas; paperitehdas; vaneritehdas; saha ja lautatarha; voima-asema ja sähköosasto; konepaja, laivaveistämö ja valimo; liikenneosasto; rakennusosasto; konttori ym.

Warkauden Lehden merkitys ilmenee myös kannustuksesta, jolla väkeä yritettiin saada mukaan hiihtoon. "Jättiläismäiseen hiihtotapautumaan" saateltiin muun muassa seuraavasti:

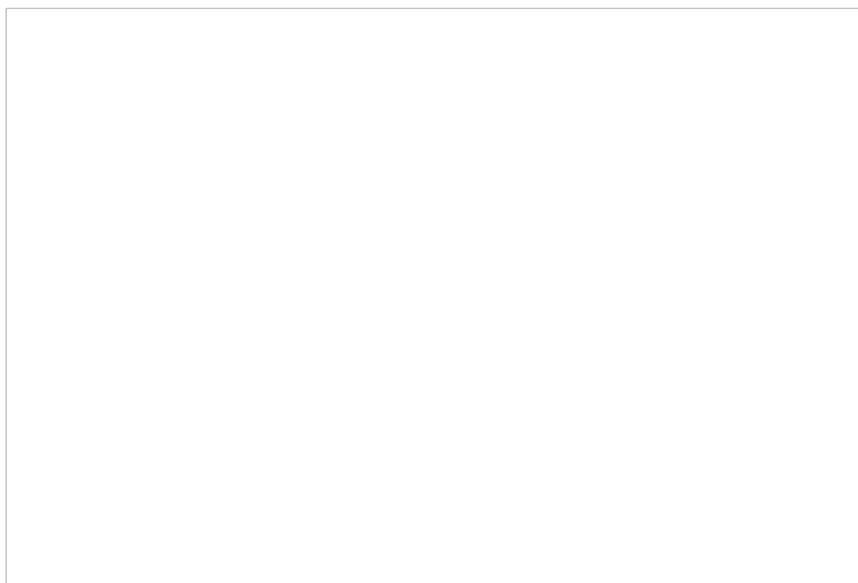
"Monet osastot ovat ilmoittautumisessa ylittäneet moninkertaisesti heiltä vaadittavan ja siis lopputulosta huomioon otettaessa tarvittavan edustajamäärän. Tämä ylitys eri osastoilta vaihtelee 400-700 prosenttiin vaadittavasta määrästä. Ennätys ilmoittautumisessa on tällä kertaa sahalla, josta on ilmoittautunut 130 miestä ja tulosta laskiessa otetaan huomioon ainoastaan 19 miehen aika. On siinä varamiehiä kerrakseen, jos sattuisi joku klikkaamaan." (WL 10.3.34)

Mikään muu yhdyskunnan urheilutapahtuma ei yltänyt vastaaviin lukuihin enempää osanottajien kuin yleisönkään suhteen. Jo heti ensimmäisenä vuonna hiihtourakkansa suoritti 1054 hiihtäjää ja yleisöä arveltiin olleen yli 4 000 henkeä. Seuraavina vuosina osanottajamäärät olivat: 1935 – 2 317; 1936 – 2 022; 1937 – 2 000; 1938 – 1 738; 1939 – 1 300 (Heikkinen 1981, 60). Sotavuosina ja niiden jälkeen hiihtäjämäärät putosivat huomattavasti. Lykkäjien runsaus kuvastaa, että vuonna 1935 ensimmäinen lähtijä painui ladulle tasan kello kahdeksan ja viimeinen 14.26,00 (WL 16.2.35).

Osastojen tavoittellessa korkeita osanottoprosentteja nousi esiin myös kriittisiä näkemyksiä. Niinpä hiihdon kilpailutoimikunta joutui julkaisemaan seuraavanlaisen "tiedoituksen":

"Esiintyneestä syystä pyytää kilpailutoimikunta ilmoittaa, että osanotto Warkauden Tehtaan hiihtoon on joka suhteessa täysin vapaaehtoista. Kilpailujen tarkoituksena on ainoastaan kohottaa hiihtoharrastusta ja suoda kaikille yhtiön palveluksessa oleville niin virkamiehille kuin

työläisillekin ja heidän perheenjäsenilleen avoimessa ja vapaassa kilpailussa viettää yhteinen, iloinen ja virkistävä urheilusunnuntai. Eivät työnjohtajat enempää kuin työtoveritkaan saa missään suhteessa pakottaa ketään osallistumaan kilpailuun vastoin omaa tahtoaan. Siis tervetuloa kaikki sunnuntaina kilpailuihin hyvällä hiihtomiehellä ja hyvässä urheiluhengessä ja jokainen vapaaehtoisesti omasta harrastuksesta." (WL 21.2.35.)

Warkauden tehtaan hiihdot Komminselällä 24.2.1935. Hiihtäjät "soutavat" maaliin 15 km:n taipaleelta. (Kuva: Varkauden museo)

Sarjat

Tehtaan hiihtojen sarjajaot muuttuivat vuosien myötä. Ensimmäisenä vuonna suksivat alle 40-vuotiaat sekä yli 40-vuotiaat miehet. Matkat olivat 15 ja 10 kilometriä. (WL 3.3.34.) Vuosina 1935 – 1937 miehet hiihtivät kolmessa ja naiset yhdessä sarjassa. Sarjoja nimettiin myös muutoin kuin pelkästään iän perusteella. Vanhimpien miesten sarja nimettiin "ukkosarjaksi", 35–45-vuotiaat lykkivät "keskiraskaassa sarjassa" sekä todelliset tekijämiehet "kiivaassa sarjassa". Väärinkäsitysten välttämiseksi tiedotuksessa korostettiin, että "ukkosarjaan ei pääse pelkästään menemällä naimisiin". Vuonna 1938 ja 1939 naisille

oli myös B-sarja. Vuosina 1941, 1945 sekä 1947 sarjoja oli lisäksi tytöille ja pojille aina 12-vuotiaisiin saakka.

Kilpailujärjestelmää muutettiin vuosittain. Osastojen väliseen kiisaan tehtiin jatkuvia parannuksia. Yksi kokeilualue oli ikähyvitysjärjestelmä. Niinpä esimerkiksi vuoden 1935 hiihdossa koko naisten sarjan voitti 59-vuotias Ida Höberg, jonka ikähyvitys oli kymmenisen minuuttia. Nopeimman ajan hiihtäneenä hiihtokuningattareksi tosin nimettiin Irja Soininen. (Salmela 20.3.35.)

Valmistautuminen

Ilmoittautumisten tavoin myös hiihtoon valmistautumista dokumentoitiin lehden palstoilla. Nimimerkit Kivi-Kalle sekä Piikkari esittivät omia havaintojaan saman päivän lehdessä (WL 8.3.34).

"Valmennus tätä suurrynnistystä varten on täydessä käynnissä. Monet, jotka tähän asti ovat tehneet esimerkiksi kotimatkinsa työstä polkupyörällä, ovat nyt vaihtaneet pyörän suksiin ja niin edelleen."

"Kivi-Kalle"

"Pian Warkaudessakin eletään hiihdon merkeissä. Warkauden hiihto on varmastikin saavuttava valtavat mittasuhteet. Meidän nokisilla hangillammekin täytyy olla myös innostava ja nostattava vaikutuksensa. Aloitetta on näin ollen tervehdittävä suurena edistysaskeleena paikkakunnan urheiluelämässä. Onhan hiihto päivän tunnus koko Suomessa."

"Piikkari"

Hiihtoon valmistumisen kiehtovuutta lisäsivät myös osastojen kehittämät voitteet. Rakennusosastolla keiteltiin salaista voidetta rasvaprofessori ja palloilumies Kallaksen johdolla. Keittomestarina toimi itse hiihtokuningas Toivo Sikanen. "Paljastunut resepti" oli seuraavanlainen:

"Tulikiveä tai sen puutteessa tulitikkurikkiä tulitikkujen päistä ja sulatetaan tämä aine, johon sitten sekoitetaan tervaa, egyptinvahaa, keltaista vahaa, steariinia ja pihkaa. Kun seos on hyvästi kiehunut,

kaadetaan seos puuastiaan, josta se sitten leikataan tarpeellisen suuriin paloihin käytettäväksi. En vanno, että edellä olevat aineet olisivat kaikki olleet kirjaimittain oikeat, mutta sen vannon, ettei ainakaan tulikivi puuttunut tästä seoksesta samoin kuin terva. Steariini saattoi olla jotakin steariumia, mutta eiköhän se liene jotenkin samaa ainetta, joten kun steariinia saa jokaisesta sekatarakaupasta kynttelinä ajattelin sen olevan helpommin itse kullekin saatavissa." (WL 22.-2.36.)

Vakavan kilpailun ohella hiihdoista kirjoitettiin kevyen humoristisesti. Valmisteluja ja tapahtumia kuvailtiin niin tapahtuneilla kuin kuvitelluillakin tarinoilla. Tani pakinoi seuraavasti:

"Se, että Tehtaan Hiihto nytkin on herättänyt melkoista mielenkiintoa etukäteen käy ilmi seuraavasta. Lauantai-iltana oli eräs hiihtoon osaaottava mies voidellut itseään aikamoisen runsaasti. Nimismies sattui löytämään hänet ja kehoitteli menemään kotiin. Lähdestä ei tullut tolkkua ja niinpä esivallan edustaja katsoi parhaaksi ottaa hänet autoonsa ja viedä pahoille selviämään liiasta voiteesta. Lopulta hiihtäjämme kuitenkin tuli hiukkasen tolkkuun ja ihmetteli, että oikeinkos itse nimismies häntä kuljettelee. Sitten hän kysäisi äkkiä, että mahtaiskohan herra nimismies muistaa hänen lähtönumeroaan, että kun hänen pitäisi huomenna hiihtää. Vai hiihtää ja lähtönumero. Ei muistanut nimismies hiihtäjän lähtönumeroa, mutta toimitti vain innostusta uhkuvan miehen vähäksi aikaa lepäämään ja voimia keräämään. Hiihdon tulosta ei meillä valitettavasti ole tiedossa." (WL 27.2.37.)

Organisaatio

Tehtaan hiihtojen organisaatio paisui laajaksi. Ylituomarina toimi koko hiihtojen järjestämisen ajan nimismies ja sittemmin tehtaiden sosiaalipäällikkö Eemeli Koponen. Yhtiön toimihenkilöt osallistuivat myös aktiivisesti järjestelyihin. Hiihtojen onnistumisesta vastasivat muun muassa palkintolautakunta, kilpailukanslian henkilökunta sekä erilaisissa toimitsijatehtävissä toistasataa henkeä. Toimitsijat olivat

"varustetut" erivärisin käsivarsinauhoin. Muonituksesta vastasivat lotat.

Keskeinen järjestelyvastuu oli tehtaan rakennusosastolla, joka huolehti kilpailupaikoista. Erityinen voimainponnistus oli Könönpellon hiihtostadionin eli "tivolin" pystyttäminen. Rakennusosaston "jäätyä" pois kilpailujen järjestelyistä ei vastaavansuuruisen tapahtuman toteuttamiseen ollut mahdollisuuksia ulkoisten puitteidenkaan osalta.

Organisoimisen mittavuutta kuvastavat myös liikennejärjestelyt. Kilpailupaikan siirtyessä Könönpeltoon kuljetettiin hiihtäjiä ja yleisöä niin bussilla kuin parina vuonna junallakin. Varkauden ja Joensuun välisen rataosuuden valmistuttua vuonna 1939 ilmaisella rautatiekuljetuksella pääsi Varkauden asemalta Könönpeltoon puolen tunnin välein. Päivän aikana arveltiin tehdyn 6 000 junamatkaa. Monelle junamatka oli samalla ensimmäinen kiskokyyti.

Palkintojenjako ja jälkihoito

Varkauden Tehtaan hiihtojen voittaja nimettiin hiihtokuninkaaksi. Jo toisissa hiihdoissa nimettiin myös hiihtokuningatar. Arvot juonsivat juurensa yhtiön pääjohtaja Harry Gullichsenin lahjoittamasta "kuninkuuspokaalista". Johtajan puoliso Maire Gullichsen puolestaan lahjoitti kuningatarpokaalin. Muutoinkin hiihdoissa oli palkintoja todella runsaasti, joista huomattava osa saatiin lahjoituksina. Palkinnot olivat etukäteen ihailtavissa liikelaitosten näyteikkunoissa. Maljojen ja lusikoiden lisäksi jaossa oli myös käytännöllisempää tavaraa kuten suksia, hiihtopuseroita, puukkoja, selkäreppuja ja termoksia.

Palkintojenjako oli huomattava tapahtuma. Ensimmäinen juhla pidettiin Seuratalolla, jonne pääsivät ainoastaan hiihtäjät sekä erikoisella pääsylipulla varustetut henkilöt. Koska kaikki eivät mahtuneet sisään, kuunteli osa talon "ulkopuolella kovaäänisten välityksellä tämän jännittävän päivän lopputilistystä". Myöhemmin palkintoja jaettiin ulkotiloissa. Esimerkiksi vuonna 1938 "sahajauhokentällä" arveltiin olleen yli 3 000 varkauteista. Menestyneiden lisäksi yleisö sai nähdä myös maamme parhaiden kaunoluistelijoiden esityksiä.

Kilpailujen tulosten laatimisessa palkintolautakunta joutui kipeäriinkin tilanteisiin. Vuoden 1934 hiihdosta lautakunta julkaisi seuraavanlaisen tiedonannon:

"Toimitettaessa Warkauden Tehtaan hiihdon vuonna 1934 jälkitarkastusta on huomattu, että herra Tauno Leskinen osasto 10 konttori ym, joka ikämiessarjassa sijoittautui neljänneksi on hiihtänyt ikämiessarjassa, vaikka hänen ikänsä ei olisi oikeuttanutkaan häntä tähän. Kun tätä sattunutta virhettä ei voida lukea yksistään hänen syykseen, ei palkintolautakunta, joka on käsitellyt asian, ole katsomut asian antavan aiheita muihin toimenpiteisiin kuin, että ikämiessarjassa 80. tullee herra Armas Vikmanille sahalta, joka jos Leskisen tulosta ei oteta huomioon olisi saanut palkinnon, jaetaan ylimääräinen palkinto. Kun Leskisen tulosta ei oteta huomioon, muuttuu osastojen välinen järjestys ikämiessarjassa siten, että osasto 10 konttori ym, joka tuli neljänneksi ajalla 1.02.23,2 muutetaan nyt seitsemännelle tilalle ajalla 1.04.57,5.

*Warkauden Tehtaan hiihdon
vuonna Palkintolautakunta
1934" (WL 22.3.34.)*

Kömmähdyksittä ei selvinnyt paikallinen sanomalehtikään. Jo ensimmäinen hiihtokuningas nimettiin kilpailuselostuksessa väärin, sillä painovirhepaholainen oli muuttanut Toivo Sikasen Toivo Sutiseksi.

Hiihdon vuosittaiseen jälkihoitoon kuului myös osanottonumeroiden sekä toimitsijauhojen karhuaminen. Rakennusvarastolta saattoi tiedustella kilpailupaikalle kadonneita sauvoja, rukkasia, sormikkaita, hiihtomyssyjä, lippalakkeja, pyyheliinoja, kalosseja sekä luistinremmejä. Yhtenä vuotena hävisi myös osa laukuista, joilla partiopojat olivat kuljettaneet papereita.

HIIHDON MERKITYS

Mikä oli Warkauden Tehtaan hiihtojen merkitys? Institutionaalisia kytkentöjä ajatellen Tehtaan hiihdot tukivat porvarillisen hegemonian pyrkimyksiä. Hiihdot olivat 1930-luvun Varkaudessa kaiketikin suurin porvarillisen organisoitumisen muoto. Tehtaan johdon lisäksi hiihtojen järjestelyihin oli valjastettu huomattava osa koko yhtiön työntekijäkuntaa. Vuoden 1936 palkintolautakunnan kuuluvien henkilöiden ammatit olivat konttoripäällikkö, hovioikeuden asessori, toimit-

taja, kelloseppä, pankinjohtaja, kaksi johtajaa sekä varatuomari. Kokoonpano kertoo omaa kieltään organisatorisesta virityksestä.

Hiihtoihin – ja erityisesti osastojen väliseen kilpailuun – osallistuminen oli käytännöllisesti katsoen välttämätöntä. Teollista Warkautta on luonnehtinut vahva työväestön järjestökulttuuri. Teollisen johdon tukemana myös suojeluskunta ja lottajärjestö sai Tehtaan hiihdoista omaa toimeliaisuuttaan sekä sisällöllisiä tavoitteitaan tukevan tapahtuman. Hiihdosta tuli näin myös hegemonisen kamppailun väline.

Yhtiön johtoa ja sen kaikkinaista sosiaalista kontrollia hiihdot tukivat oivallisesti. Hiihdot olivat yksi keino rekrytoida väkeä yhtiön palvelukseen. Sosiaalisena toimeliaisuutena ja yhteisenä tapahtumana luotiin ajatusta "yhdestä römmiin perheestä". Niinpä myös yhtiön johto suksi muiden mukana "oman urakkansa". Hiihto – ja yleisemminkin urheilu ja liikunta – nähtiin myös terveenä ja reippaana renttuilun vastapainona. Vähäinen ei ollut organisatoristen kytkentöjen kautta syntynyt maanpuolustushengen viritys.

Urheiluseuroille Tehtaan hiihdoista muodostui kilpailuareena. Niinpä myös TUL:n puolella teollisuuden järjestämiin kilpailutapahtumiin osallistuttiin ilman suurempaa kritiikkiä. Esimerkiksi tehtaan painien menestys sai tarmolaiset hehkuttamaan kyvykkyyttään. Tosin Tarmonkin toimijat nostivat vuosikymmenien jälkeisessä ryhmähaastattelussa esiin maanpuolustukselliset kytkennät sekä siihen liittyvän organisoinnin.

Yksittäisille urheilijoille ja ennen kaikkea hiihtäjille paikallinen kilpailutapahtuma tarjosi tervetulleen mahdollisuuden. Vastaavan suuruisiin kisoihin ei käytännöllisesti katsoen ollut mahdollisuuksia osallistua. Muutenkaan 1930-luvulla ei useisiin kilpailumatkoihin ollut mahdollisuuksia. Julkisilla kulkuvälineillä liikkuminen oli paitsi kallista myös raskasta puuhaa.

Tehtaan hiihtojen henkilökohtaisista saavutuksista koitui suurta hyötyä. Jo mahdollinen menestys saattoi taata työpaikan "römmiltä". Osastojen johdossa toimineet suorastaan kalastivat kyvykkäitä hiihtäjiä palvelukseen. Vähätellä ei sovi sitäkään merkitystä, joka koitui voittajien osaksi. Hiihtokuninkaan ja –kuningattaren tittelit olivat sangen tavoiteltuja. Parhaiden palkinnot olivat myös ajan huomioon ottaen varsin arvokkaita ja siten myös tavoiteltuja. Kuninkaalliset säilyivät pitkään hiihtoväen muisteluissa varsinkin, kun he menestyivät myös paikkakunnan ulkopuolisissa kisoissa.

Varkautelaiselle hiihtourheilulle tapahtumalla oli eittämättä oma merkityksensä. Niinpä vielä vuosikymmeniä myöhemminkin muisteltiin, miten hiihtourheilu aikoinaan nousi. Paikkakunnan vahva TUL-vaikuttaja Einar Friman kirjoitti vielä 30 vuotta ensimmäisten Tehtaan hiihtojen jälkeen seuraavasti:

"Hiihtourheilun nousun aika meillä Varkaudessa oli niin sanotut 'Tehtaan hiihdot', jotka toivat laduille lähes kaikki Ahlströmyhtiön työntekijät, jotka vain kynnelle kykenivät. Ne antoivat lähtösäyksen nuorille hiihtäjän aluille, ja jotain tällaista pitäisi saada aikaan nytkin."...

..."Olisikohan nyt uudelleen mahdollisuuksia järjestää tämänsuuntaisia suurhiihtoja, joissa jokainen osanottaja olisi tervetullut kilpailija vaikka suksi kulkisi hieman hiljemminkin." (WL 18.1.74.)

Kasvavasta teollisesta yhdyskunnasta tuli vähitellen menestyksekkäs hiihtopaikkakunta. Kyvykkäimpien hiihtäjien rekrytointi teollisuuden palvelukseen tuotti myöhemmin muun muassa maakuntaviesteissä jatkuvaa menestystä.

Tehtaan hiihtojen kaltaista joukkoliikuntatapahtumaa ei Varkaudessa ole järjestetty. Hiihdon huippuvuonna 1935 ladulla oli osanottajia 2 317. Samaan aikaan paikkakunnan asukasluku oli 11 263 henkeä (Soikkanen 1963, 310). Näin ollen lykkimässä oli 20,57 %:a väestöstä.

1930-luvun kilpaurheilun nousussa Tehtaan hiihdoista muodostui myös merkittävä kilpailutapahtuma. Voimallisen kilpailun lisäksi paikallinen julkisuus ja yhtiön johto tekivät Warkautta tunnetuksi laajemminkin. Hiihdoissa vierailleiden ulkomaalaisten A. Ahlström - yhtiön vieraiden, valtakunnallisten "lehtineekereiden" sekä Suomi-Filmin kuvaajien arveltiin kertovan, kirjoittavan ja kuvaavan Warkautta maailmankartalle. Tehtaan hiihdoissa warkautelaiset puolestaan lykkivät yhteensä matkan, joka oli useita kertoja maapallon ympäri.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Arponen, Antti O. Luovutetun Karjalan urheilu. Suomen Urheilumuseosäätiö. Julkaisu n:o 13. Jyväskylä 1995.

Friman, Einar, Tähdenvälejä urheilusta. Warkauden Lehti 18.1.1974.

Heikkinen, Antero, Kansallisurheilun suuri nousu. Suomen hiihtourheilun laajuus, yhteiskunnalliset tavoitteet ja merkitys 1918–1940. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu No 82. Lappeenranta 1981.

Hendolin, Jaakko, (toim.) Rehellinen Warkaus. Varkautelaiset kertovat. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 1980.

Iikonen, Hannu, "Tarmompa poekija ollaan" – Tutkimus suomalaisen urheiluseuran muutoksesta. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia n:o 35. Joensuu 1991.

Iikonen, Hannu & Nevala, Arto, Tarmon tarina – Varkauden Tarmon kahdeksan vuosikymmentä. Jyväskylä 1992.

Keravuori, Keijo, (toim.) Teollisuuden sosiaalinen toiminta. Suomen Työnantajain Keskusliiton julkaisuja. Helsinki 1948.

Laine, Leena, Ruumiinharjoitusten monet muodot. Teoksessa Pyykkönen, T. (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131. Helsinki 1992.

Salmela, Martti, Kirjoituksia Tehtaan hiihdoista. Varkauden Viikko. 1991–1992.

Soikkanen, Hannu, Varkauden historia. Helsinki 1963.

Lehdet

Warkauden Lehti. Numeroita vuosilta 1934–1947.

Haastattelut

Bernoulli–Vesterä, Paul

Karhu, Veikko

Salmela, Martti

Tarvainen, Veikko

Varkauden Tarmon historiaprojektin ryhmähaastattelu